

Formidling av lokalhistorie på nett. Kan ny teknologi skape nye sjangre?

Kåre A. Andersen

Inst. for arkeologi, konservering og historie (IAKH),
Univ. i Oslo

Prolog

- Jakob Eriksen var født på Vettalseie i Ullensaker 15. mai 1821, som sønn av husmannen Erik Israelson. Om faren vet vi at han ble kastet ut fra plassen Kjensdalen ved underrettsdom i 1840. Han flyttet da til plassen Jahnstuen under Ås, hvor han levde til sin død. Jakob bor hos faren som innerst så seint som i 1851.

Mikrohistorie

Sitatet er hentet fra:

Sivert Langholm:

Historie på individnivå

Omkring Ullensaker-undersøkelsen — et mikrohistorisk eksperiment (HT 2/1974)

To innfallsvinkler

1. Hva faghistorikeren ønsker,
2. og hva menigmann vil ha...

Vi fortsetter først i faghistorikerens fotspor ved å følge resten av Jacob Eriksens livsløp...

Kommende Thranitt?

- I 1851 er Jakob Eriksen registrert i lensmannsrapporten som medlem av Borgen arbeiderforening i Ullensaker
- Han karakteriseres i lensmannsrapporten som «inderste, givt og tømmand, men fattig».

Gift to ganger?

- Jakob hadde giftet seg første gang i 1845 med husmannsdatteren Johanne Gulbrandsdatter, som imidlertid døde før 1850.
- I 1851 gifter han seg på nytt med en annen husmannsdatter, Marthe Nilsdatter fra Brennieie i Ullensaker, som i tida før 1865 føder ham minst 6 barn.

Husmann

- I 1854 blir Jakob selv husmann, idet han skriver kontrakt på plassen Andersbråten under Ås med eieren, lensmann Bøhn.
- Imidlertid har Jakob ca. 1860 av ukjent grunn flyttet fra Andersbråten og begitt seg til Vølneberg i Sørum.

Fra husmann til fattiglem?

- I 1865 er han likevel tilbake i Ullensaker, hvor han nå bor som «losjerende» på plassen Smedstuen, som forøvrig eies av en annen forhenværende thranitt, gjestgiveren Lars Langbak.
- Jakobs yrke oppgis i folketellingen 1865 fremdeles som «tømmermand». Fra 1865 er han imidlertid årlig fattigunderstøttet med mel og penger.

Til Amerika

- I 1868 forteller fattigprotokollen at Jakob er reist fra sin familie til Amerika.
- Hans kone og 5 mindreårige barn som er «blottet for levnedsmidler» gis fra nå av 2 Spd. månedlig i understøttelse, med ekstrastøtte til klær, sko og under sykdom.
- I 1871 reiser imidlertid også Marthe Nilsdatter til Amerika sammen med to av sine sønner.
- Billettene er betalt i Amerika.

Hva er mikrohistorie?

- i) mikrohistorie/mikroskophistorie – dvs. ”nærstudium av et begrenset område med det for øye å avdekke detaljsammenhengene og finmønstrene”
- ii) ”historie på individnivå, med individet som undersøkelsesenhhet. Og med dette mener jeg igjen: en historie hvor de opplysningene som gjelder individer i historien, og forhold mellom individer, *knyttes sammen hos det enkelte individ ...*”
- ”Mange av de historiske prosessene som tradisjonelt interesserer oss, er for en vesentlig del resultatet av individuelle handlingsvalg truffet av mange små aktører”
(Langholm HT 2/74)

Mikrohistoriens problem

- ”Problemet er nå at *de* opplysningene om Jakob Eriksen som vi ovenfor har bundet sammen til en beretning om hans levnetssløp — og dermed også til en tråd i den riktmønstrede vev som heter Norges sosialhistorie 1820-1870 — de finnes naturligvis ikke samlet i noen kilde, men tvert imot bare spaltet fra hverandre og spredt vidt omkring i arkivene.
- Opplysningen om farens utkastelse finnes i tingboka,
- om forliksstevninger og tvangsauksjoner i forliks- og auksjonsprotokoller,
- om arbeiderforenings-medlemsskap i lensmannsrapporten,
- om husmannskontrakt i panteregistret,
- om fattigunderstøttelse i fattigprotokollene,
- om utvandring — iallfall hans families utvandring — i emigrasjonsprotokollene, osv.
- De grunnleggende demografiske data finnes noe lettere tilgjengelig i nominative folketellinger og i kirkebøkene, men også disse er her skilt fra hverandre og spredt omkring i protokollene etter data og den kirkelige handlings art: telling for telling, fødsel for fødsel, dødsfall for dødsfall.
- Det er dette som stiller mikrohistorien overfor dens store problem og ofte avgjørende anstøtssten: å skulle føye sammen igjen det atskilte hos de individuelle historiske aktører.” (Langholm HT 2/74)

Finnes noen løsning?

- ”Det ligger her nær å tenke på *bygdebøkernes* gards- og slektshistoriske bind, hvor et omfattende personalhistorisk materiale ligger og venter på videre bearbeidelse av profesjonelle historikere.
- Imidlertid har bygdeboksmaterialet sin begrensning, som er vel kjent. [...]
- [...] for den historiker som er interessert i *hele bygdesamfunnet* fra topp til bunn strekker bygdebøkernes personalhistorie svært ofte ikke til. ” (Langholm HT 2/74)

Noen unntak fra denne regelen...

- *Hol i Hallingdal* (brødrene Reinton)
- *Gjerdrums befolkningshistorie* (Lajos Juhasz)
- *Etne* (Ståle Dyrvik)
- *Rendalen* (Sølvi Sogner)

De tre siste bl.a. vha. den "nye" familie-rekonstitusjonsmetoden

EDB er svaret – den gang som nå?

- Historie på individnivå
Omkring Ullensaker-undersøkelsen — et mikrohistorisk eksperiment:
- ”Den (undersøkelsen) tar qua eksperiment sikte på å gi erfaring om i hvilken grad mikrohistoriens gjenfinnings- og arbeidsøkonomiske problemer kan løses ved hjelp av nye teknikker og organisasjonsformer: først og fremst EDB, data-arkiver og kollektiv forskning.
- Samtidig vil undersøkelsen, så langt den rekker, være en test på om disse nye metodene, hvis de kan gjennomføres, gir inntrykk av å kunne føre til noe morsomt og fruktbart...” (Langholm HT 2/74)

Altså:

- Mikrohistorie vil kunne gi svar på et vidt spekter av historiske problemstillinger.
- Kan mest realistisk gjennomføres innenfor et avgrenset område (f.eks. bygd) av gangen? (= tenk om bygdebøkene var som "mikrohistorikeren" ønsket)
- Fordrer "*EDB, data-arkiver og kollektiv forskning*"?

Hvor står vi?

- Flere papirbaserte bygdebøker gjøres tilgjengelig via (databasesøk på) internett. (Muligheter for oppdateringer? Opphavsrett?)
- Bygdebøker produseres vha. IKT (og familierekonstitusjonsmetoden – motto: *alle skal med*), men foreløpig kun på papir?
- En kraftig vekst i antall digitale arkiver – ofte søkbare via internett!
- Selv om arkivverket har som uttalte mål å ”digitalisere mest mulig”, kan det virke som private aktører er en vel så viktig drivkraft i denne utviklingen (f.eks. slektsforskere, historielag m.fl.).

Internett som motor

- Det er liten tvil om at utviklingen inne feltet ”digitalisering av historiske kilder” først og fremst har vært drevet fram av de muligheter som internett gir (lagring, søking, deling, diskusjon, e-post m.m.)
- Digitalarkivet (<http://www.digitalarkivet.no>) kan her stå som eksempel på offentlig satsing.
- DIS (Databehandling i slektsforskning <http://www.disnorge.no/>) som en god representant for mer ”private” initiativ.

Oppsummering og nytt utgangspunkt

- Mange historikere vil hevde at gards- og slektsopplysningene i bygdebøker vanskelig kan gi vektige bidrag til allmennhistorien.
- På den annen side har vi sett at man innenfor mikrohistorien ønsker seg slike data – bare de er fullstendige: *alle må med*
- Mer fullstendige digitale arkiver kombinert med avanserte programsystem for identifikasjon av personer i flere kilder for deretter å koble disse sammen i grupper (familier) – gjerne også knyttet til bosted – gjør at både historikeren og slektsgranskeren får sitt?

Altså:

1. Kravet om at "alle må med" gjelder
2. Kilderegistreringen må være "total" og tro mot originalen
3. Det finnes ingen snarveier i arbeidet med lenking av personopplysninger og sammenkobling av personer i familier/grupper
4. Sist, men ikke minst: Kan et slikt koblet materiale gjøres tilgjengelig via internett uten å krenke personvernet?

Men:

- Hva så om disse kravene vanskelig kan oppfylles?
- Skal holdningen være at det beste ikke må bli det godes fiende?
- Eller må vi tenke helt nytt?

Internett som medium

- Svaret er antakelig at vi må nærme oss temaet på en helt annen måte: Vi må innse at datamaskinen og internett i stadig større framstår som et medium – snarere enn som kun et nyttig verktøy.

Ulike aktører

- I dette mediet opererer ulike aktører med stor entusiasme og ofte uten å skjele til hva evt. faghistorikere måtte mene
- Poenget er antakelig rett og slett det at internett åpner for flere muligheter: lagring, formidling og samarbeid osv. på en slik måte at man umiddelbart ser fruktene av arbeidet som blir nedlagt

Ulike prosjekt

- Ofte snakk om såkalte internettressurser
  - Historiske kilder
  - By/bygdeleksikon (interaktivt?)
  - Fotosamlinger
  - Musikk
  - Intervjuer (lyd)
  - Stedsnavn
  - og svært mye annet
  - ...men også mer sammenhengende tekst som "lenker" til slike ressurser
- Andre prosjekt kan mer ta form av en "fullstendig" gards- og slektshistorie på nett

Om å skrive for web

- Dermed er vi over i en meget interessant utvikling, nemlig når vi f.eks. som forfatter befinner oss midt i en vev av "kunnskap" og skal produsere noe som i sin tur selv skal utgjøre en del av det samme nettverket

The medium is the message

- Det er liten tvil om at mediet legge sterke føringer på bl.a. det vi forbinder med historieskriving
- Papirmediet favoriserer sekvensielle tankerekker,
- mens internett (web) i sin natur oppfordrer til assosiative sprang – gjerne mellom ulike medietyper (tekst, lyd, bilde, video...)

Interaktiv lokalhistorie (ny sjanger?)

- I sin ytterste konsekvens vil vi kanskje om kort tid få de første interaktive lokalhistoriene: et nettsted hvor man både er forfatter og leser – og hvor en tradisjonell redaksjon er byttet ut med kollektivt selvsensur og kontroll?
- Med andre ord en slags lokalhistorisk wikipedia.

Dessuten:

Ny teknologi, nye brukere, nytt bruksmønster

- Tradisjonelt tenker vi på "eldre" når lokalhistorie og bygdebøker bringes på banen
- Ungdommen vil antakelig tiltrekkes mer av en nettversjon av lokalhistorien
- Når ny digital tv-standard om kort tid gjør sitt inntog i de tusen hjem, kan internettaktivitetene flyttes fra gutterommet til tv-stua – og både unge og gamle samles om den nye lokalhistorien - en historie uten begynnelse, uten slutt, men i stadig endring....

Epilog

- Flekkefjord bys historie som hypertekst. Fra min egen baby og gullunge (1995) til min syke mor (2007).
- Bakgrunn
  - Memex
  - Hypertekst
- Samme database, men ulike bruk: Historie, arkiv, turistinformasjon, skole m.m.

Memex '95, støttet av...

Versjon: 2005.01.17 UiO

Versjon: 2003.11.05

Start	Hjelp	Områder	Emner	Bilder
Foredrag	Agder	Julehilsen	Grannen	Kalender

Hovedoppslag

- [Om prosjektet](#)
- [Kart/oversiktsbilder](#)
- [Områder](#)
- [Folketellinger](#)
- [Databaser](#)

Noen trykte kilder

- [Ringard/Torkildsen: Flekkefjords historie](#) (1942)
- [Abrahamsen: Flekkefjords historie](#) (1987)
- [Dybing: Flekkefjord elektrisitesverk](#) (1995)
- [Avisen Agder](#)
- [Julehilsen](#) (lokalhist. tidsskrift)
- [Grannen](#) (lokalhist. tidsskrift)

Diverse

- [Eiendomsoverdragelser](#)

Prosjekt Memex '95:

Flekkefjords historie som hypertext